Care-i faza cu democrația și libertatea de exprimare?

Această activitate este construită de Centrul pentru Jurnalism Independent în cadrul proiectului SNOOP-Educativ și face parte din colecția de resurse de educație media puse la dispoziție în cadrul Programului de Educație Media.

Concepte relevante din educație media:
dreptul la libertatea de exprimare, discursul instigator la ură, cenzură, gândire critică

Durata activității:
50 de minute

Recomandat pentru clasa/clasele:
a XI-a și a XII-a

Obiective de învățare:
La finalul activității, elevii vor putea să:
- recunoască particularitățile dreptului la libertate de exprimare în contextul regimului democratic;
- înțeleagă limitele dreptului la libertate de exprimare și a aplicabilității acestora în societate.

Pregătire (pentru profesor):

1. Vizionează videoul (disponibil aici) publicat în cadrul proiectului SNOOP-Educativ, înainte de implementarea lecției. Te va ajuta atât să te familiarizezi cu conținutul acestuia, cât și să poți estima eventuale întrebări/reacții ale elevilor. În videoclip este prezent și Vlad Adamescu, politiolog, cu activitate în mediul online - o figură care poate le este cunoscută elevilor.

2. Citește articolul ***„Ce înseamnă democrația pentru tineri”***, publicat de SNOOP, care este baza in extenso a acestei lecții.

3. Cere-le elevilor ca temă să vizioneze întregul videoclip SNOOP înainte de ziua implementării lecției.

4. Citește **Reperele teoretice** (anexate mai jos), pentru a avea o privire de ansamblu asupra conceptelor pe care le vei discuta cu elevii.

5. Descarcă prezentarea ***„Care-i faza cu democrația și libertatea de exprimare?”*** pusă la dispoziție în pachetul de resurse. Aceasta conține repere teoretice explicate pe înțelesul elevilor și etapele activității transpuse pas cu pas.

6. Printează pentru fiecare elev câte un exemplar al fișei de lucru puse la dispoziție în Anexa 1. Elevii vor lucra individual.

Resurse necesare pentru implementarea activității:
proiector, acces la internet, fișe de lucru, sticky notes

Etapa 1: Valorificarea cunoștințelor elevilor privind subiectul abordat (prezentarea PDF, pagina 2)

Proiectează prezentarea PDF *„Care-i faza cu democrația și libertatea de exprimare?”*

Durată: 5-10 minute

1.Prezintă tema de discuție și cere elevilor să răspundă pe scurt la câteva întrebări:

- În ce sistem politic ne aflăm în România?
- Când și cum am trecut de la comunism la democrație?
- Ce înseamnă să trăiești în democrație ca elemente de bază?
- Ce este libertatea de exprimare?

Etapa 2: Fixarea reperelor teoretice și explorarea temei

Durată: 20-30 de minute

1. Proiectează în plen videoul (disponibil aici) (2 min)

2. Discută cu elevii pentru explorarea și sedimentarea unor concepte legate de libertatea de exprimare (5 minute):

- Ce v-a intrigat cel mai tare în acest clip video?
- Ați răsfoit vreodată Constituția României? E o lectură scurtă, dar extrem de necesară ca alții să nu poată profita de faptul că nu vă cunoașteți drepturile sau obligațiile.

3. Proiectează articolul 30, (prezentarea PDF, pagina 5).

Așa cum ați văzut și în video, există state unde drepturile, între care și dreptul la libertatea de exprimare, sunt doar un decor, nu se aplică concret. Turcia, Rusia, Coreea de Nord. Acolo nu ați putea să răspundeți la întrebarea anterioară, legată de ce v-a intrigat, sau dacă ați face-o, ați avea o abordare nesinceră, ca să nu fiți pedepsiți.

Libertatea de exprimare trebuie apărată, iar limitele ei trebuie înțelese.

4. Împarte elevilor câte o fișă de lucru (vezi Anexa 1 mai jos); articolul 30 rămâne proiectat în continuare. (20 de minute)

- Timp de lucru: 10 minute.
- Timp alocat procesării: 10 minute.
- Repere pentru rezolvarea cerințelor sunt disponibile în Anexa 2, mai jos.

Pe parcursul procesării exercițiului, oferă **feedback corectiv** acolo unde este nevoie. Este esențială înțelegerea corectă a conceptelor și aplicarea lor pentru analiza situațiilor reale pe care le pot întâlni elevii.

Etapa 3: Reflecție

Durată: 10 minute

1. Cere elevilor să completeze pe câte un sticky note următoarele afirmații:

    1. Am înțeles că libertatea de exprimare înseamnă/ înseamnă și...

    2. Când mă exprim, trebuie să...

2. Este ideal ca aici să încurajezi răspunsuri cât mai ancorate în concret și să folosești exemplul personal. Cât ei se gândesc, poți nota și tu răspunsurile. Spre exemplu:

Am înțeles că libertatea de exprimare înseamnă și faptul că pot purta tricouri cu mesaj, câtă vreme ele nu îndeamnă la ură.

Când mă exprim, trebuie să înțeleg că inclusiv în mediul online nu am voie să postez conținut compromițător despre mine sau alții, nici măcar fabricat cu AI.

3. Pe măsură ce scriu, îndeamnă-i să se ridice și să lipească pe tablă bilețelele. Citește răspunsurile și efectuează și o cheie de control, în cazul în care unele nu sunt corecte, fără însă a învinovăți sau blama.

*Dacă ajunge timpul, poți încheia activitatea pentru sedimentare cu acest video explicativ de 2.30 minute: https://www.youtube.com/watch?v=byp9wvGAMFo.

**Dacă este potrivit în acord cu tematica de la disciplină la acel moment/la consiliere și orientare, poți da ca temă post-activitate sau ca proiect tip jurnal reflexiv pentru un pas de introspecție digitală:

Filmează/montează un reel/o animație pornind de la tema „Comentariul care m-a făcut să mă gândesc”.

Din ce consumi online, alege un comentariu care te-a făcut să te gândești mai mult la libertatea de exprimare.

Descrie, la alegere: ce te-a impresionat la acel comentariu; de ce ți se pare un exemplu bun de exprimare liberă sau încălcare a acestui drept; ce ai învățat despre tine din reacția ta la acel comentariu.

Repere teoretice (pentru profesor):

Toți oamenii – fie că sunt creatori sau receptori de conținut media - **au dreptul la libertate de exprimare.** Aceasta este un drept fundamental al omului, consfințit în legislația internațională, europeană și românească.

Libertatea de exprimare în legislația internațională

Libertatea de exprimare a fost menționată pentru prima oară ca drept fundamental al omului în **Declarația Universală a Drepturilor Omului**[1], adoptată la **10 decembrie 1948**, de către Adunarea Generală a ONU. Adoptarea sa a venit ca reacție a națiunilor lumii la ororile celui de-al doilea Război Mondial, în încercarea de a împiedica repetarea acestora.

Declarația afirmă egalitatea deplină în drepturi a tuturor persoanelor. Libertatea de exprimare apare descrisă în articolul 19 al acestei Declarații.

> **Articolul 19**
> Orice om are dreptul la libertatea opiniilor şi a exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum şi libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei prin orice mijloace şi independent de frontierele de stat.

Conform Declarației Drepturilor Omului, libertatea de exprimare se referă la:

- libertatea de opinie;
- libertatea de a căuta și primi informaţii şi idei;
- libertatea de a comunica informații şi idei;
- caracterul universal al acestei libertăți, prin sintagma „independent de frontierele de stat”.

Libertatea de exprimare în legislația românească

În România, libertatea de exprimare și accesul la informație sunt recunoscute de prin Constituție, care le protejează. Aceste drepturi sunt descrise în articolele 30 și 31 ale Constituției (vezi mai jos).

Constituția este legea fundamentală a unui stat în care sunt consemnate principiile de bază ale organizării lui, drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor.

> **Articolul 30 Libertatea de exprimare**
>
> 1. Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credinţelor şi libertatea creaţiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.
>
> 2. Cenzura de orice fel este interzisă.
>
> 3. Libertatea presei implică şi libertatea de a înfiinţa publicaţii.
>
> 4. Nici o publicaţie nu poate fi suprimată.
>
> 5. Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligaţia de a face publică sursa finanţării.
>
> 6. Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viaţa particulară a persoanei şi nici dreptul la propria imagine.
>
> 7. Sunt interzise de lege defăimarea ţării şi a naţiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violenţă publică, precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.
>
> 8. Răspunderea civilă pentru informaţia sau pentru creaţia adusă la cunoştinţă publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condiţiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.

[1] *Declarația universală a drepturilor omului: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf*

Articolul 31 Dreptul la informaţie

1. Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.

2. Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personal.

3. Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a tinerilor sau securitatea naţională.

4. Mijloacele de informare în masă, publice şi private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

5. Serviciile publice de radio şi de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale şi politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii şi controlul parlamentar asupra activităţii lor se reglementează prin lege organică.

DE REȚINUT:

Toți oamenii – fie că sunt creatori sau receptori de conținut media - **au dreptul la libertate de exprimare.**

În România, libertatea de exprimare și accesul la informație sunt recunoscute de prin Constituție, care le protejează. Aceste drepturi sunt descrise în articolele 30 și 31 ale Constituției

Libertatea de exprimare permite tuturor persoanelor să aibă opinii, **indiferent de cetățenie, de vârstă, sau de cazier.** Toți oamenii au dreptul să își exprime opiniile, **chiar dacă acestea ofensează, șochează, sau deranjează, în limitele legalității.**

Libertatea de exprimare **acoperă orice tip de discurs, indiferent de natura lui** (politică, jurnalistică, literară sau artistică, comercială etc.) sau **de suportul prin care acesta este transmis** (hârtie, online, tv, tricouri, pereți etc.). **De asemenea, libertatea de exprimare protejează și alte forme de exprimare, precum formele de exprimare a personalității individului precum tunsoarea, vestimentația, gestica și mimica.**

DE REȚINUT:

Drepturile creatorilor și receptorilor de conținut media sunt însoțite de **responsabilități care limitează libertatea de exprimare** în anumite circumstanțe.

Cele mai importante **limite aduse libertății de exprimare se referă la discursul instigator la ură, atingeri aduse drepturilor personale, promovarea unor produse care pun în pericol sănătatea publică, pornografia, în special pornografia infantilă, și drepturile de autor.**

Limitările aduse libertății de exprimare au și ele limite. Chiar și aceste restricții pot fi încălcate, dacă există un interes public superior.

Legislația românească, asemenea celei internaționale, prevede **pedepse sporite pentru comiterea unor încălcări, precum incitarea la ură sau pornografia infantilă, în mediul online.**

Anexa 1: Fișă de lucru

Care-i faza cu democrația și libertatea de exprimare?

În funcție de articolul privind Libertatea de exprimare din Constituția României, gândește-te la următoarele situații și decide dacă ele respectă sau nu libertatea de exprimare așa cum e definită ea.

1. Declarația *„Dacă ne uităm la cine răspunde la aceste sondaje, vedem că de multe ori sunt tinerii care nu au un loc de muncă, nu sunt implicați nici în educație și cumva e normal ca ei să se simtă excluși și să se simtă frustrați”*, este protejată de dreptul la libertatea de exprimare sau încalcă alineatul 6?

2. Declarația *„Modalitatea cea mai eficientă de a stabili ce e adevărat e să discuți cu ceilalți și să asculți argumentele, să le pui în balanță. Ori, regimurile totalitare nu au experiența asta cumva în mod natural, pentru că oamenii n-au putut să discute liber, dar și pentru că regimul sovietic, care a lăsat urme și chiar și în țările care nu au fost parte din URSS, cum e România, s-a bazat foarte mult pe dezinformare”*, este protejată de dreptul la libertatea de exprimare sau încalcă alineatul 7?

3. În 2020, cântărețul român de manele Dani Mocanu a lansat un videoclip intitulat „Puşca și Cureaua Lată”. Videoclipul avea un conținut explicit sexual, inclusiv scene care înfățișează femei în poziții degradante și teme considerate obscene. Este această creație artistică protejată de dreptul la libertate de exprimare?

Anexa 2: Fișă de lucru

Care-i faza cu democrația și libertatea de exprimare? (Cheie de răspunsuri - sugestii)

În funcție de articolul privind Libertatea de exprimare din Constituția României, gândește-te la următoarele situații și decide dacă ele respectă sau nu libertatea de exprimare așa cum e definită ea.

1. Declarația *„Dacă ne uităm la cine răspunde la aceste sondaje, vedem că de multe ori sunt tinerii care nu au un loc de muncă, nu sunt implicați nici în educație și cumva e normal ca ei să se simtă excluși și să se simtă frustrați”*, este protejată de dreptul la libertatea de exprimare sau încalcă alineatul 6?

Cheie de interpretare: Declarația este protejată de libertatea de exprimare. Se emite o opinie, în mod politicos, în cheie de dezbatere, fără să afecteze onoarea și reputația cuiva prin defăimare, opinie care la nivel general prezintă o situație văzută din punctul de vedere al lui Vlad Adamescu, politolog. Alineatul 6 se referă la faptul că nu te poți folosi de dreptul la libertate de exprimare ca să defăimezi o altă persoană.

Diferențiere:
De pildă, nu suntem protejați de acest drept dacă publicăm pe Instagram sau altă rețea de socializare imagini degradante cu o altă persoană. În ianuarie 2025 de pildă, un elev de liceu din Arad s-a folosit de tehnologia deepfake ca să-și „dezbrace” 11 colege. Acest fapt depășește libertatea de exprimare.

2. Declarația „Modalitatea cea mai eficientă de a stabili ce e adevărat e să discuți cu ceilalți și să asculți argumentele, să le pui în balanță. Ori, regimurile totalitare nu au experiența asta cumva în mod natural, pentru că oamenii n-au putut să discute liber, dar și pentru că regimul sovietic, care a lăsat urme și chiar și în țările care nu au fost parte din URSS, cum e România, s-a bazat foarte mult pe dezinformare”, este protejată de dreptul la libertatea de exprimare sau încalcă alineatul 7?

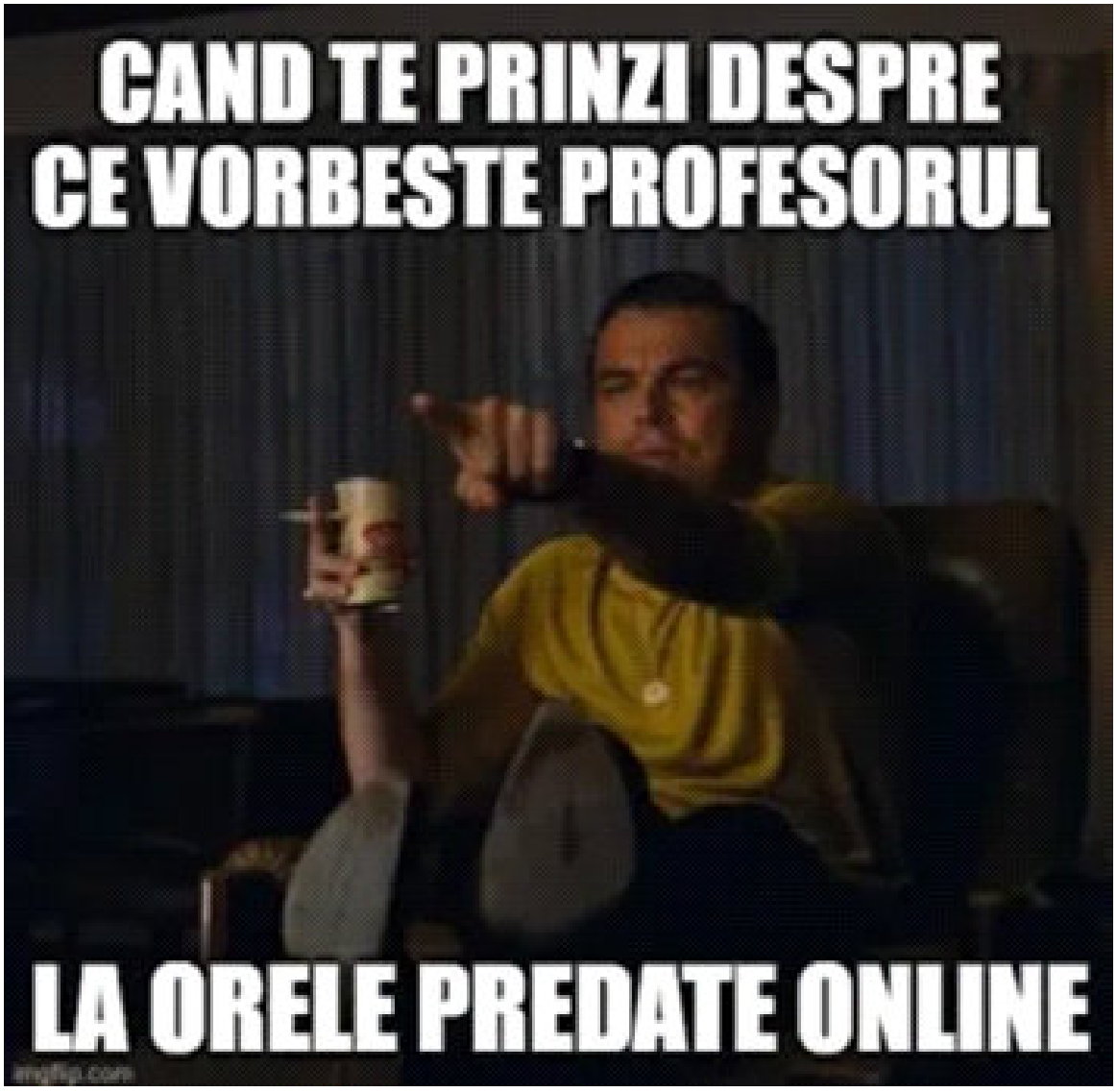
Cheie de interpretare: Declarația este protejată de libertatea de exprimare, deoarece nu se produc niciunul din efectele alineatului 7.

Diferențiere:
În 2021 actorul George Burcea îndemna pe Instagram ca femeile să fie bătute „cu mese, cu scaune”. Aceasta declarație nu mai este protejată de dreptul la libertate de exprimare, fiind o instigare la violență și încadrându-se și la discursul care incită la ură.
În mai 2025 un român a rupt drapelul Ungariei de pe un monument din Serbia şi a pus o panglică cu steagul României. „Punem lentă românească! Peste tot ne fură ungurii istoria. Peste tot ne fură... Ardealul. Şi noi să tăcem? Nu se poate”, a spus el în timp ce acționa la fața locului. Acest act nu este protejat de dreptul la libertate de exprimare, deoarece incită la separatism teritorial și la violență.

3. În 2020, cântărețul român de manele Dani Mocanu a lansat un videoclip intitulat „Puşca și Cureaua Lată”. Videoclipul avea un conținut explicit sexual, inclusiv scene care înfățișează femei în poziții degradante și teme considerate obscene. Este această creație artistică protejată de dreptul la libertate de exprimare?

Cheie de interpretare: La acel moment clipul a stârnit o reacție publică semnificativă din cauza conținutului său misogin și a încurajării actelor de violență împotriva femeilor. ONG-uri și grupuri de activiști pentru drepturile femeilor au depus plângeri, argumentând că videoclipul promovează sexismul și încalcă demnitatea umană. Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) și organele de drept au luat act de aceste plângeri. Videoclipul a fost eliminat de pe YouTube la cererea autorităților pentru încălcarea regulilor comunității și a legilor naționale privind conținutul obscen. Dani Mocanu a fost acuzat penal pentru incitare la discriminare și distribuire de materiale obscene.

Diferențiere: Memele sau satira au fost mereu protejate de libertatea de exprimare, câtă vreme ele nu calcă granița incitării la ură. De pildă, folosirea imaginilor cu persoane publice pentru transmiterea de mesaje amuzante (a se proiecta). Înainte de meme au fost caricaturile. Iar înainte de stand-up (spectacole de comedie), au fost emisiunile tip Divertis.

CENTRUL PENTRU JURNALISM INDEPENDENT
Programul de Educație Media
Media întoarsă pe toate părțile.

ROMANIAN - AMERICAN FOUNDATION
A gift from the American people

Această activitate este construită de Centrul pentru Jurnalism Independent în cadrul proiectului SNOOP Educativ și face parte din colecția de resurse de educație media puse la dispoziție în Programul de Educație Media, dezvoltat de CJI în parteneriat strategic cu Romanian-American Foundation.

SNOOP Educativ

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

„SNOOP Educativ" este un proiect co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național – AFCN.

Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția AFCN, care nu este responsabilă de conținutul sau de modul în care rezultatele pot fi folosite.